

Peeter Kreitzberg 75 – me ei ole unustanud

Rain Mikser^{a, b}

^a Tallinna Ülikooli haridusteaduste instituut

^b Tartu Ülikooli haridusteaduste instituut

Grauberg, E. (toimetaja). Peeter Kreitzberg – haridusteadlane ja poliitik. Nord Kirjastus, 139 lk.

Läinud aasta 11. detsembril pidas seltskond haridusteadlasi ja teisi mõttekaaslasi Haridus- ja Teadusministeeriumi Peeter Põllu saalis Eesti lähimineviku ühe silmapaistvaima haridusintellektuaali Peeter Kreitzbergi sünniaastapäeva. Oma tervitusega austas kohalolnuid haridus- ja teadusminister Kristina Kallas.

Peeter Kreitzbergi ei ole meie hulgas juba enam kui tosin aastat. Tema pärandisse kuulub aga töö nii Tartu Ülikooli kui Tallinna Ülikooli professorina, samuti Eesti kultuuri- ja haridusministrina.

Meid oli kohal üsna vähe – aga kohal olid need, kes tunnetavad aja kulgemist ja vajadust olla teadlik selle lõppematuses. Ja mis kõige tähtsam – kellele Peeter Kreitzbergil on olnud midagi olulist anda.

Õppejõu- ja teadlasekarjäärist poliitikasse siirdunud inimeste taagaks on paratamatult, et neid teataksegi pigem selle viimase järgi, isegi kui nende identiteet ja olemus on pigem teadlase kui poliitiku oma. Peetriga käis kuni lõpuni kaasas kumu, et ta on poliitikuameti jaoks liiga aus, liiga erudeeritud.

Seda tänuväärsem on Peetri kauaaegse kolleegi Ene Graubergi järjekindlus ja visadus, millega ta innustas Peetri kunagisi kolleege ja muus mõttes vaimselt lähedasi inimesi panustama Peetri mälestamiseks väljaantud kogumiku koostamisse. Kogumik ilmus Nord Kirjastuse väljaandel, selle koostaja on Ene Grauberg ja kujundaja Edda Soolep.

Lisaks Ene Graubergi enda pikemale sissejuhatusele sisaldab raamat üheksa autori kogemusi, mälestusi ja arutlusi seoses Peetri teadlase- ja poliitikuteega. Laiemale avalikkusele sai Peeter tuntuks laulva revolutsiooni päevil 1980. aastate lõpul, mil ta ajastu innukate haridusuuendajate hulka kuuludes oli muuhulgas üks 1988. aastal koostatud „Eestimaa haridusplatvormi“ seitsmest autorist ning selle dokumendi ümber toimunud tuliste arutelude juhtkuju.

Raamatu kaks esimest peatükki, vastavalt Ene Graubergi ja Urve Läänemetsa sulest, algavad ja suures osas ka keskenduvad nendele aastatele, õigupoolest

juba pisut varasemalegi. Kui enamik raamatus kirjutanutest on olnud Peetriga seotud kas haridusteaduste või poliitika kaudu, siis Ene Grauberg on olnud Peetri lähedane kaasteeline mõlemas, iseloomulikult alustades esmakohtumisest Tallinn-Moskva rongis 1988. aastal, mil Eesti haridustöötajate delegatsioon sõitis Moskvasse üleliidulisele haridustöötajate kongressile. Järgnesid ühised edukad tööaastad nii haridusfilosoofia kui -poliitika valdkonnas, viimases Peetril ministrina ning Enel tema nõunikuna.

Urve Läänemets meenutab tänutundega juhuslikku kohtumist Peetriga Londonis 1994. aastal ning rolli, mis Peetril oli tema tutvustamisel Londoni haridusinstituudi tunnustatud õppekavateoretikute, eelkõige Denis Lawtoniga. Seda võimalust nimetab Urve oma kolmandaks kõrghariduseks. Nagu teisedki haridusteadlased, avaldab ka Urve kahetsust, et järjest enam aega ja energiat nõudev poliitikutöö jättis Peetrile sedavõrd vähe mahti haridusfilosoofia ja õppekavaküsimustega tegelemiseks.

Edgar Krull, kelle kandidaadidissertatsiooni juhendajaks Peeter 1980. aastatel oli, on võtnud ette süstemaatilisema püüdluse anda ülevaade tema teaduslike ja teadusliku suunitlusega artiklitest alates Tartu ülikooli lõpetamisest 1972. aastal kuni 1992. aastani, mil valmis Peetri doktoritöö (avaldatud 1993). Saame teada, et ühtekokku pärineb Peetrilt enam kui viissada publikatsiooni. Mõistagi ei olnud kaugeltki need kõik kirjutatud haridusteadlasena, ent see ligikaudne arv annab siiski aimu Peetri tegevuse mastaapsusest. Edgar Krulli katse väärtus seisneb muuhulgas ka mahukas taustatöös, kuna olles hingelt pigem ideede inimene kui arvepidaja, ei olnud Peetril endal kuigi täpset ülevaadet oma publikatsioonide hulgast ning see töö on tulnud teha tagantjärele.

Ene-Silvia Sarve autorluses sisaldub kogumikus kaks erinevat artiklit. Neist esimeses avab ta Peeter Kreitzbergi hariduskäsituse tema doktoritöös, mille Peeter kaitses Lundi Ülikoolis 1993. aastal, ning teises pakub isikliku sissevaate ühistesse töistesse tegemistesse alates 1980. aastate teisest poolest – ajastust, mida Sarv nimetab haridusidealiste ajaks. Just viimases esitab Ene-Silvia ilmselt kõigi autorite ja paljude teistegi peas Peetri kohta keerleva küsimuse: kes ta siis õieti oli või on? Ja vastab sellele ise, et Peeter oli ja on keerukas inimene, keda tänapäeval hariduseski nii levinud populismi ja loosunglikkuse asemel iseloomustasid sügav asjatundlikkus, enesevalitsus ning truudus oma haridusidealidele.

Järgmised kolm autorit olid veel väga noored, kui Peeter juba Eesti haridusteaduste ja poliitika eesliinil võitles. Rain Mikser keskendub oma arutluses Peeter Kreitzbergi doktoritööle kui olulisele eeskujule oma doktoritöö jaoks, samas ka kui materjalile, mis pakub erakordselt rikkalikku ainet elavaks ja sügavaks akadeemiliseks diskussiooniks haridusteadustes ja teadusfilosoofias laiemalt. Kui Peeter kaitses oma doktoritöö Rootsis, siis siinkirjutaja tegi seda

tonditosin aastat hiljem Soomes Turu Ülikoolis. Pea põlvkond noorema uuri-jana on siinkirjutajal mõistagi kahju, et need diskussioonid jäid elavas vormis pidamata, sest ajaks, mil see olnuks võimalik, oli Peetri tööelu juba väga üle-kaalukalt poliitikaga täidetud.

Sven Mikser, kes Peetriga tutvudes oli samuti alles üliõpilase seisuses, keskendubki oma artiklis Peetrile kui erakordsele, omast vaatevinklist isegi kummalisele fenomenile Eesti poliitikas – „tundlikule teadlashingele Eesti poliitika tippliigas“. Avaldab muljet, kuivõrd järjekindlalt osa poliitikutest kolleege (nii oma erakonnast kui mujalt) Peetri akadeemilist olemust rikkuda üritas – ja kuivõrd vähe see neil õnnestus.

Ka Kadi Pärnits esindab mälestuskogumikus ennekõike Peetri poliitilisi kolleege ning vaatab oma meenutustes ühtaegu ettepoole. Ta ütleb otsesõnu, et Eesti vajaks uut Peeter Kreitzbergi. See raamatututvustus on kirjutatud õpetajate üle-eestilise streigi päevil ning seda asjakohasemalt kõlab mõtteavaldus „Kui isegi Tallinna kesklinna koolide tasemevahe kipub kasvama mäekõrguseks, kui ühed veel suudavad hoida ja meelitada õpetajaid [...], ent teised triivivad sinnapoole, et õpetajaks tulevad juhuslikud inimesed ...“. Kus on järgmised Kreitzbergid? Eestile on neid väga vaja.

Teiste artiklitega võrreldes ebaharilikult – dialoogi vormis – on üles ehitatud Enn Leppiku ja Valdar Parve meenutused Peetrist kooli- ja ülikoolipäevilt. Need kolm meest on koolivennad Rakvere 1. Keskkoolist. Nii pildimaterjal kui tekst on teiste artiklitega võrreldes mõistagi sootuks erinev ning avab Peetri inimlikuma poole – mida ju kõik autorid on rõhutanud – hoopis värske nurga alt. Muuhulgas saame teada, et noorpõlveaastatel oli tegemist pühendunud kergejõustiklasega.

Ka Indrek Meelak keskendub oma lühikeses meenutuses Peetrile kui sõbrale ja poliitikule, tuues esile ühe Peetri kire, mis väljaspool tema sõprade ringi vist kuigi tuntud ei olnud – kalapüügi. Seda kunsti vallanud Peeter isegi paljakäsi.

Autentse materjalina lõpetavad kogumiku kaks ajakirjas Haridus ilmunud artiklit Peetri sulest – neist teine, tõsi, on foorumiettekande tekst – ning Raivo Juuraku kirja pandud TLÜ Õigusakadeemia vestlusring teemal „Kuhu lähed, Eesti kõrgharidus?“. Ka viimati nimetatud on Peeter Kreitzbergil oma kaalukas sõna sekka öelda. Ent nende tekstide lähem avastamine jäägu juba lugejale.

Raamat on rikkalikult varustatud mälestusväärsete fotodega Ene Graubergi erakogust, Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumist ja mujalt. Need fotod ei peegelda mitte üksnes Peetri enese elu- ja tööteed, vaid laiemalt kogu ajastut, mille hariduselu kujundamises oli Peetril enam kui kahe aastakümne jooksul Eestis sedavõrd oluline roll.